

Beredskapsutvalget
for finansiell infrastruktur
(BFI)

Årsrapport 2016

Forord

BFI er et beredskapsutvalg for finanssektoren. I en krisesituasjon skal BFI varsle og informere berørte aktører og myndigheter om hvilke problemer som har oppstått, hvilke konsekvenser problemene kan medføre og hvilke tiltak som settes i verk for å løse dem. Store forstyrrelser i den finansielle infrastrukturen med bortfall av tjenester som fører til at større deler av befolkningen ikke får tilgang til nødvendige betalingsmidler, handelen stopper opp og/eller finansiell stabilitet trues, vil utløse mandatet til BFI. Aktørene som opererer kritiske systemer og kritisk infrastruktur for finanssektoren i Norge er representert i BFI. Dette omfatter også myndighetene og institusjoner som har beslutningsansvar på tvers av bransjen som Finans Norge.

Her følger årsrapport for virksomheten i BFI i 2016.

Oslo 24. mars 2017

Olav Johannessen
Leder av BFI
Seksjonssjef
Seksjon for tilsyn med IT og betalingstjenester
Finanstilsynet

Sekretariatet for BFI
Finanstilsynet
Seksjon for tilsyn med IT og betalingstjenester
v/ tilsynsrådgiver Åshild Johnsen
Revierstredet 3
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo
Tlf.: 22939702/99293046

Beredskapsutvalget for finansiell infrastruktur (BFI)

Årsrapport 2016

1. Innledning

BFI ble opprettet gjennom vedtak i Norges Banks hovedstyre 11. oktober 2000 i forståelse med Finansdepartementet, Finanstilsynet og sentrale aktører i finansiell sektor. Norges Bank hadde ledelse og sekretariat for BFI fram til 31. mai 2010. Fra 01. juni 2010 ble ledelse og sekretariat overført til Finanstilsynet.

I henhold til mandatet har BFI to hovedoppgaver:

- (i) Komme frem til og å koordinere tiltak for å forebygge og å løse krisesituasjoner og andre situasjoner som kan resultere i store forstyrrelser i den finansielle infrastruktur. I en krisesituasjon skal utvalget varsle og informere berørte aktører og myndigheter om hvilke problemer som har oppstått, hvilke konsekvenser problemene kan medføre og hvilke tiltak som settes i verk for å løse problemene.
- (ii) Forestå nødvendig koordinering av beredskapssaker innenfor finansiell sektor, herunder, på grunnlag av sivilt beredskapssystem, samordne utarbeidelse og iverksettelse av varslingsplaner og beredskapstiltak ved sikkerhetspolitiske kriser og krig.

BFI erstatter ikke den enkelte institusjons selvstendige ansvar for beredskapen i egen virksomhet. Samlet representerer BFIs medlemmer en faglig kompetanse om finansiell infrastruktur på høyt nivå. Ved hendelser skal BFI være bindeleddet mellom involverte aktører og myndighetene og sørge for at kommunikasjonen og informasjonen er på et riktig nivå.

Mandatet for BFI følger i vedlegg 1.

BFI har etablert en rutine for å varsle, informere og koordinere tiltak i krisesituasjoner i finansiell infrastruktur. Rutinen inneholder blant annet en fast agenda for møter i BFI i en krisesituasjon. I tillegg har BFI etablert varslingslister med kontaktopplysninger for alle som er med i utvalget. Varslingslisten oppdateres løpende og distribueres regelmessig til alle medlemmer, varamedlemmer og observatører i BFI.

2. Representasjon

BFI er sammensatt av representanter fra ulike myndighetsorganer og sentrale aktører som er brukere av og/eller har operativt ansvar for, finansiell infrastruktur. BFIs representanter er fordelt på 16 faste medlemmer, 10 direkte varamedlemmer og 9 observatører. Faste medlemmer har møteplikt, men kan bli representert med sitt direkte varamedlem ved nødvendig møteforfall. Observatører har møterett.

Sammensetningen av utvalgets medlemmer og observatører er et resultat av en vurdering av hvordan finansiell stabilitet kan bli påvirket av enkle eller sammensatte hendelser. Hvis BFI finner det nødvendig, vil utvalget også trekke på relevant kompetanse fra andre aktuelle aktører.

I 2016 var det utskiftning av to faste medlemmer og tre varamedlemmer til BFI.

En oversikt over sammensetningen av BFI pr. 31. desember 2016 følger i vedlegg 2.

3. Utvalgets arbeid i 2016

I 2016 gjennomførte BFI tre ordinære møter og to øvelser.

3.1 Hendelsesrapportering til BFI

På BFI-møtene gjennomgås:

- Hendelsesrapporter fra Finanstilsynet. Finanstilsynet gjør et hensiktsmessig uttrekk fra IKT-hendelsesrapporteringen til Finanstilsynet som grunnlag for rapportering av hendelser til BFI.
- Hendelsesrapportering fra bankenes felles avregningssystem, Norwegian Interbank Clearing System (NICS).
- Hendelsesrapportering fra Norges Banks oppgjørssystem (NBO).
- FinansCERTs siste kvartalsrapport som presenterer et bilde av situasjonen knyttet til cyberangrep mot finanssektoren.

Det var færre rapporterte operasjonelle hendelser i 2016 enn i 2015. Selv om enkelte hendelser førte til lange driftsavbrudd for en del tjenester og rammet mange kunder, viser Finanstilsynets analyse av hendelsene som mål på tilgjengeligheten, at tilgjengeligheten til betalingssystemet og kunderettede løsninger var bedre enn fjorårets. Finanstilsynet fikk rapporter om DDoS¹-, krypteringsvirus- og phishingangrep², men noe færre enn året før. FinansCERT meldte om en økning i svindel mot

¹ DDoS-angrep: Et Internett-angrep som overbelaster en server med trafikk for å hindre normal tilgang fra ordinære brukere.

² Phishing: Å gi seg ut for å være en annen og be en person om opplysninger, som personen så gir fra seg i tillit til den forventede/originalt avsenderen.

bedriftsnettbank, og noe øket trussel fra målrettede angrep (APT). Et svindelsscenario som pekte seg ut i 2016 var såkalt direktørsvindel (CEO-fraud).³ CEO-fraud rammet alle typer selskap, inkludert bankene.

Det var god regularitet på avregnings- og oppgjørssystemene og kommunikasjonen mot det internasjonale betalingsystemet SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) og det internasjonale oppgjørssystemet CLS (Continuous Linked Settlement). BFI ble orientert om angrepene mot kommunikasjonsløsningene mot SWIFT-nettverket, som rammet flere land utenfor Europa i 2016. Angrepene var en kombinasjon av sosial og teknisk svindel. SWIFT har iverksatt et omfattende sikkerhetsprogram som blant annet omfatter kjenn-din-kunde-aktiviteter og kontroller mot sanksjonerte kunder og land.

3.2 Beredskapsarbeidet i BFI

BFI-øvelse i 2016 med bruk av krisestøtteverktøyet CIM⁴ til møteinnkalling.

Det ble gjennomført en øvelse i bruk av CIM til innkalling til telefonmøte i BFI 05.07.16. Et funn fra øvelsen var at de som ikke fikk tatt telefonen og derved ikke fikk hørt talemeldingen, heller ikke kunne høre denne i ettertid. Det er derfor viktig at telefonnummer til CIM-BFI legges inn som kontakt hos alle BFI-medlemmer, varamedlemmer og observatører. Blir man oppringt fra dette nummeret og ikke får hørt talemeldingen, skal man gå inn og lese e-posten som ble sendt samtidig med talemeldingen.

BFI-øvelse i 2016 i regi av SpareBank 1 Gruppen.

SpareBank 1 Gruppen (SB1) ledet BFI-øvelsen som ble gjennomført 01.11.16. Tema for øvelsen var en naturkatastrofe som satte deler av Norge ut av spill, inkludert næringsliv og banker i området som var rammet. Den kaotiske situasjonen som oppsto kunne utnyttes til bedrageri og svindel. I scenarioene var det beskrevet at BFI var sammenkalt til møter. Dette var derfor ikke et øvelsesmoment. I øvelsen måtte BFI ta stilling til når og hvordan BFI skulle varsle og informere myndigheter og bransje, og til hvordan BFI kunne koordinere avhjelpende tiltak bankene i mellom.

Øvelsen viste at BFI-møtene fungerte som et viktig senter for informasjonsutveksling under hendelsen. BFI mottok informasjon fra bankene som er representert i BFI, inkludert SpareBank 1, fra EVRY og Nets som er leverandører også til banker som var rammet av naturhendelsen, men ikke er representert i BFI, og fra Finans Norge som har oppdatert status om bankene fra NICS Online (NICS informasjonssystem). Basert på den samlede informasjonen kunne BFI sammenfatte relevant informasjon om situasjonen som myndighetene (Finanstilsynet, Norges Bank, Finansdepartementet) kunne formidle til befolkningen/bankkundene.

BFI identifiserte noen oppfølgingspunkter fra øvelsen:

³ CEO-fraud: En person som gir seg ut for å være en ansatt i en høy stilling i selskapet, betror en økonomiansvarlig i selskapet å utbetale til andre kontoer enn normalt.

⁴ CIM = Crisis Information Management

- benytte observatørene til BFI fra tele- og kraftsektoren mer aktivt,
- vurdere rutiner for kriseløsninger for utbetaling av lønn og trygd ,
- undersøke om det er mulig å få tilgang til nødkommunikasjon gjennom nødnettet,
- undersøke hvordan beslutning om å forlenge terminalenes reserveløsning kan formidles til brukerstedene og
- kartlegge om kontanter i spesielle tilfeller kan utleveres til bankene uten dekningskontroll i Norges Bank.

Finanssektorens deltagelse i øvelse IKT-2016 i regi av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB).

Formålet med øvelse IKT-2016 var å sette Norge bedre i stand til å håndtere et større tverrsektorielt cyber-angrep og øve på NSM sitt utkast til rammeverk for digital hendelseshåndtering. Fra finanssektoren deltok DNB, FinansCERT, Finanstilsynet og Finansdepartementet. Basert på evalueringsrapporter fra alle virksomhetene som deltok, vil DSB utarbeide en samlet rapport fra øvelsen.

3.2 Øvrige temaer BFI behandlet eller ble orientert om i 2016

Lysneutvalgets anbefaling om at BFI i samarbeid med FinansCERT skal gjennomføre mer samordnede og komplekse øvelser.

BFI har gjort en vurdering av egne øvelser i et kost-nytte perspektiv. BFI-øvelsene er papir-øvelser. Dette passer med BFIs rolle som et koordinerende utvalg. BFI søker å gjennomføre øvelser som følger det risiko- og sårbarhetsbildet næringen til enhver tid står overfor. BFI har gjennomført øvelser med reelle scenarier som har medført systemrisiko og smitteeffekter for næringen, uavhengig av om årsaken er en tilsiktet eller utilsiktet hendelse. BFI vurderer funnene fra gjennomførte øvelser som verdifulle fordi de har avdekket problemstillinger man ikke hadde forventet, de har øket den samlede kunnskapen og de har initiert oppdatering av rutiner. BFI vurderer at ressursene som brukes på øvelsene er i rimelig overensstemmelse med resultatene av øvelsene.

Oppfølging av anbefalinger om BFI i IMF/FSAP i 2015.

BFI drøftet anbefalingen fra IMF om at ansvaret til BFI bør utvides til ikke bare å omfatte IKT-hendelser og -kriser, men alle typer kriser relatert til finansielle infrastrukturer. Eksempler på andre typer kriser kan være at et clearing-medlem ikke kan gjøre opp for seg eller at et verdipapirselskap går konkurs, og at dette skjer samtidig med et cyber-angrep på primært og sekundært driftssted. Mandatet til BFI sier ikke noe om IKT, kun om finansiell infrastruktur. Slik sett er anbefalingen fra IMF i overensstemmelse med mandatet til BFI. Sammensetningen av representanter og kompetansen i BFI er derimot rettet mot den operasjonelle infrastrukturen og evnen til å håndtere kriser som rammer denne. Den operasjonelle infrastrukturen er basert på leveranser fra finansinstitusjoner, driftsleverandører og i ytterste konsekvens strøm- og teleleverandører. Det er lange verdikjeder, og koordinerte tiltak er ofte hensiktsmessig, noe BFI er sammensatt for å koordinere. BFI vurderer sin rolle med å koordinere tiltak for å forebygge og å løse situasjoner som kan resultere i store forstyrrelser i den finansielle infrastruktur, til å gjelde IKT-relaterte hendelser og kriser som, i verste fall, kan medføre systemrisiko, smitteeffekter og utfordringer i omfordeling av likviditet mellom aktørene. BFI mener at det ved hendelser hvor en enkelt deltaker i den finansielle infrastrukturen går

konkurs eller likviditetsmessig ikke kan gjøre opp for seg, eller ved krise hos en enkeltdeltaker eller et infrastrukturforetak, ikke er naturlig at BFI trer i kraft med mindre BFI kan ha en rolle i å avhjelpe likviditetsomfordelingen i næringen.

DNB presenterte årsrapport for DNBS interbanksystem for 2015.

Antall deltagere i DNBS oppgjørssystem ble redusert fra 97 til 94 (to sparebanker fusjonerte og en sparebank ble direkte deltaker i NBO) i 2015.

Finans Norge presenterte årsrapport for NICS for 2015.

Norges Bank presenterte årsrapport for NBO for 2015.

Prosjektene 'Forsterket beredskapsløsning' og 'Nytt system for sikkerhet for lån' ble gjennomført etter planen med produksjonssetting i hhv. november 2015 og januar 2016.

Finanstilsynet presenterte risiko- og sårbarhetsanalysen for 2015 (ROS-analysen) om finansnæringens bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Norges Bank presenterte hovedpunkter fra rapport om finansiell infrastruktur for 2016.

Innføring av en femte NICS-avregning og vurdering av fornyelse av NICS.

Finans Norge orienterte om at det har blitt iverksatt et femte NICS nettoavregning som sendes til oppgjør i NBO kl 09.30. En arbeidsgruppe i regi av Fagutvalget for avregning og oppgjør (FAO) har levert en rapport om 'Nye NICS' med vurdering av alternativer for avregning og oppgjør i Norge i årene fremover.

Finanstilsynet orienterte fra lovutvalget for revidering av sikkerhetsloven.

Finanstilsynet deltok i lovutvalgets referansegruppe. Utvalget overleverte NOU 2016:19 'Samhandling for sikkerhet' til forsvarsministeren 12.10.16. I lovforslaget gis de enkelte fagdepartementene ansvar for forebyggende sikkerhet i egen sektor, herunder ansvaret for utvelgelse av virksomheter som omfattes av loven som skjermingsverdige objekter og skjermingsverdige infrastruktur. Det foreslås også i lovforslaget at NSMs sektorovergripende ansvar og rolle tydeliggjøres og styrkes.

Kontantberedskap.

Finanstilsynet og Norges Bank orienterte om sitt svar på brev fra Finansdepartementet om beredskapsansvaret for distribusjon av kontanter og hvordan beredskapen for det elektroniske betalingssystemet følges. Finanstilsynet og Norges Bank har foreslått en forskrift om bankenes beredskapsansvar for kontantdistribusjon.

NIS-direktivet.

Finanstilsynet orienterte om at Justis- og beredskapsdepartementet sendte direktivet for nettverks- og informasjonssystemer i EU (NIS) på høring. Høringen gjaldt i hvilken grad sektoren vil bli berørt og hvilke økonomiske og administrative konsekvenser direktivet kan få for sektoren og berørte virksomheter. NIS-direktivet setter krav til etablering av nasjonale rammeverk for IKT-sikkerhet,

etablering av internasjonale samarbeidsfora og IKT-sikkerhet i virksomheter i form av krav til operatører av essensielle tjenester og tilbydere av digitale tjenester.

Vedlegg 1

Beredskapsutvalget for finansiell infrastruktur (BFI).

Mandatet ble fastsatt av Norges Banks hovedstyre 11. oktober 2000. Finanstilsynet overtok ledelse og sekretariat 1. juni 2010.

1. Beredskapsutvalg for finansiell infrastruktur har ansvaret for å komme frem til og koordinere tiltak for å forebygge og å løse krisesituasjoner og andre situasjoner som kan resultere i store forstyrrelser i den finansielle infrastruktur. Gjennomføringen av tiltakene vil baseres på at den enkelte deltaker har beslutningskompetanse på vegne av sin institusjon.
2. I en krisesituasjon skal utvalget varsle og informere berørte aktører og myndigheter om hvilke problemer som har oppstått, hvilke konsekvenser problemene kan medføre og hvilke tiltak som settes i verk for å løse problemene. Utvalget skal etablere nærmere rutiner for varsling, problemhåndtering og informasjonsformidling som skal gjelde i slike situasjoner.
3. Beredskapsutvalget skal forestå nødvendig koordinering av beredskapssaker innenfor finansiell sektor. Utvalget skal herunder, på grunnlag av Sivilt beredskapssystem, samordne utarbeidelse og iverksettelse av varslingsplaner og beredskapstiltak ved sikkerhetspolitiske kriser og krig.
4. Representasjonen i beredskapsutvalget skal tilpasses behovet for å løse den aktuelle krisesituasjon og samordne utarbeidelse av beredskapsplaner og iverksettelse av omleggingstiltak. Finanstilsynet skal ha ledelse og sekretariat for beredskapsutvalget og innkaller til møter i utvalget. Møter avholdes ved behov og minst to ganger hvert år. I tillegg til ordinære medlemmer og varamedlemmer fra myndighetsorganer og de sentrale aktørene i finansiell infrastruktur, kan utvalget knytte til seg observatører og kontaktpersoner fra andre aktører i finansiell infrastruktur, herunder representanter for telekommunikasjon og kraftforsyning.
5. Beredskapsutvalget erstatter ikke den enkelte institusjons selvstendige ansvar for beredskapen i egen virksomhet.
6. Mandatet for beredskapsutvalget fastsettes av Finanstilsynet i samråd med Finansdepartementet og sentrale aktører i finansiell infrastruktur.

Vedlegg 2

Beredskapsutvalget for finansiell infrastruktur (BFI). Medlemmer, varamedlemmer og observatører pr 31.12.2016.

Medlemmer

Olav Johannessen, Finanstilsynet (leder)
Jon Berntsen, EVRY Norge ASA
Bjørn-Arild Kydland, Nets Branch Norway
Tor Johan Bjerkedal, Bits AS
Anne Ekeren Bjone, Verdipapirsentralen ASA
Ivar Bræin Aaen, Eika Gruppen AS
Eldar Skjetne, SpareBank 1 Gruppen AS
Arnfinn Vik, Nordea Bank Norge ASA
Dag Inge Flatraaker, DNB ASA
Knut Sandal, Norges Bank
Kjetil Heltne, Norges Bank
Ole-Jørgen Karlsen, Finanstilsynet
Kjetil Karsrud, Finanstilsynet
Tone Aarland, Finanstilsynet
Rune Grundekjøn, Finanstilsynet
Åshild Johnsen, Finanstilsynet (sekretariat)

Varamedlemmer

Geir Bruflot, SpareBank 1 Gruppen AS
Asbjørn Enge, Eika Gruppen AS
Jan Digranes, Finans Norge
Ole Solberg, Verdipapirsentralen ASA
Kjetil Hammerø, Nordea Bank Norge ASA
Andreas Rieber, Nets Branch Norway
Kåre Sandvik, DNB ASA
Veda Brubakk, EVRY Norge ASA
Anna Grinaker, Norges Bank
Kjetil Watne, Norges Bank

Observatører

Geir Bjørge, Posten Norge AS
Jan-Georg Larsen, Telenor ASA
Per Broch Mathisen, Verdipapirforetakenes Forbund
Bernt S. Zakariassen, Verdipapirfondenes forening
Runar Langnes, Nasjonal kommunikasjonsmyndighet
Truls Sønsteby, Norges vassdrags- og energidirektorat
Marius Østli, Finansdepartementet
Hans Christian Pretorius, Nasjonal sikkerhetsmyndighet
Morten Tandle, FinansCERT